

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Савинець Інни Василівни
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 351:323.2
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ
(ПУБЛІЧНОЇ) ВЛАДИ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

І. В. Савинець
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

Кравець Ірина Вікторівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
к.е.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання, посада)

АНОТАЦІЯ

Савинець І. В. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ (ПУБЛІЧНОЇ) ВЛАДИ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр», спеціальність «Публічне управління та адміністрування», – Поліський національний університет, м. Житомир, 2020 рік.

В кваліфікаційній роботі розкрито сутність та представлено типологізацію взаємодії органів державної (публічної) влади та інститутів громадянського суспільства. Досліджено сучасні механізми та практичні аспекти взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. Визначено сучасні методи та механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами публічної влади. Проаналізовано світові практик взаємодії органів державної (публічної) влади та організацій громадянського суспільства у розробці та реалізації державної політики. Надано пропозиції щодо удосконалення механізму взаємодії влади та неурядових організацій в Україні.

Ключові слова: інститут громадянського суспільства, громадські організації, неурядові організації, органи державної (публічної) влади, державна політика, взаємодія, комунікація, публічне управління.

SUMMARY

Savynets I.V. IMPROVEMENT OF MECHANISMS OF INTERACTION OF STATE (PUBLIC) AUTHORITY WITH INSTITUTIONS OF CIVIL SOCIETY.

Qualification work for obtaining the educational qualification level «Master», specialty «Public Administration», – Polissia National University, Zhytomyr, 2020.

The qualification work reveals the essence and presents the typology of interaction between state (public) authorities and civil society institutions. Modern mechanisms and practical aspects of interaction of civil society institutions with public authorities are studied. Modern methods and mechanisms of interaction of civil society institutions with public authorities are determined. The world practices of interaction of state (public) authorities and civil society institutions in the formation and implementation of state policy are analyzed. Suggestions for improving the mechanism of interaction between the government and non-governmental organizations in Ukraine are provided.

Keywords: civil society institute, public organizations, non-governmental organizations, bodies of state (public) power, state policy, interaction, communication, public administration.

ЗМІСТ

	<i>Стор.</i>
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ (ПУБЛІЧНОЇ) ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	6
1.1. Сутність та типологізація взаємодії органів державної (публічної) влади та інститутів громадянського суспільства.....	6
1.2. Форми та методи взаємодії органів державної (публічної) влади та інститутів громадянського суспільства.....	9
Висновки до розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК УЧАСНИКІВ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ.....	12
2.1. Суб'єкти формування та реалізації державної політики в Україні..	12
2.2. Сучасні механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади.....	15
2.3. Аналіз діяльності інститутів громадянського суспільства в контексті взаємодії з органами державної (публічної) влади.....	17
Висновки до розділу 2.....	20
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ОРГАІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У РОЗРОБЦІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	22
3.1. Світові практики взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів влади у сфері здійснення громадського контролю.....	22
3.2. Активізація залучення громадян до діяльності інститутів громадянського суспільства.....	27
3.3. Інформаційна стратегія популяризації діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні.....	33
Висновки до розділу 3.....	34
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	37
ДОДАТКИ.....	43

ВСТУП

Актуальність теми. Єдиним джерелом влади в Україні є народ. Провідником, допоміжною ланкою у взаємодії між органами державної влади та народом виступають інститути громадянського суспільства, які відіграють провідну роль у формуванні державної політики. Громадські організації, професійні спілки, органи самоорганізації населення, недержавні ЗМІ та інші невідприємницькі структури порушують питання, проблеми та запити певних груп громадян, здійснюють громадський контроль або протест щодо діяльності влади у формі звернень, акцій, лобіювання, і таким чином, впливають на розвиток всіх сфер суспільного буття.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретико-методологічне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів взаємодії державної (публічної) влади з інститутами громадянського суспільства.

Для досягнення мети визначені наступні *завдання кваліфікаційної роботи*:

- розкрити сутність та типологізацію взаємодії органів державної (публічної) влади та інститутів громадянського суспільства;
- визначити сучасні механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади;
- дослідити практичні аспекти взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства;
- проаналізувати світові практики взаємодії органів державної (публічної) влади та організацій громадянського суспільства у розробці та реалізації державної політики;
- запропонувати напрями удосконалення взаємодії влади та організацій громадянського суспільства у розробці та реалізації державної політики.

Об'єктом дослідження є процес взаємодії органів державної (публічної) влади з інститутами громадянського суспільства.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні, методичні і прикладні аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства та влади.

*Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування обумовлюється системним підходом, що дає можливість досліджувати проблему взаємодії громадськості та органів державної влади України в єдності її соціального змісту, політичного та юридичного значення. В роботі застосовано *логіко-семантичний метод* (для уточнення понятійного апарату предмету дослідження); *абдуктивний метод* – в процесі збирання та обробки політичної інформації щодо здійснення взаємодії інститутів громадянського суспільства і органів влади; *методи аналізу і синтезу*; *історичний та порівняльний методи* використано для аналізу становлення інститутів громадянського суспільства як активних учасників процесу розробки та формування державної політики; *статистичний метод* (зокрема метод порівнянь та графічний метод) для виявлення та прогнозування тенденцій з питань дослідження.*

Елемент наукової новизни кваліфікаційної роботи полягає в пропозиціях щодо удосконалення механізму взаємодії влади та інститутів громадянського суспільства в Україні.

Апробація. Результати роботи доповідались на науково-практичних конференціях Київського університету імені Бориса Грінченка та Житомирського національного агроекологічного університету. Результати роботи висвітлені в 3-х публікаціях.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 40 найменувань, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 43 сторінок, у тому числі 5 таблиць та 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ (ПУБЛІЧНОЇ) ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Сутність та типологізація взаємодії органів державної (публічної) влади та інститутів громадянського суспільства

Для України, що обрала стратегію на інтеграцію до європейського співтовариства, формування та розвиток інститутів громадянського суспільства (ІГС) означає цивілізаційну спрямованість та перспективу подальших суспільних трансформацій. Інститути громадянського суспільства існують за умов демократії, вони забезпечують демократичність владних інститутів і загалом держави. Натомість нерозвинена, слабка, розмита та неорганізована громадська позиція призводить до становлення авторитарного чи тоталітарного режимів.

Отже, сутність громадянського суспільства визначають політичні, економічні, соціальні та духовні складові. Тому, формування інститутів громадянського суспільства має відбуватися у всіх сферах життєдіяльності суспільства – економічній, політичній, соціальній, екологічній, тощо. Як зазначав німецький філософ і соціолог, представник нової генерації «франкфуртської школи». Юрген Габермас, «громадськість, створюючи нові структури цивільного суспільства, тим самим протистоїть зазіханням держави, деспотизму абсолютизму, авторитаризму на права людини і висуває на перший план гуманістичні умови і цінності, немеркантильне, високодуховне, моральне поведіння, самосвідомість, самовизначення, волю і гідність окремої особистості» [2, с. 255]. В даному контексті значну роль у розбудові громадянського суспільства в Україні на європейських засадах «третього сектору» відіграє створення інститутів громадянського суспільства – неурядових, некомерційних, благодійних організацій.

Взаємодія органів державної влади та ІГС здійснюється у формі взаємної допомоги, підтримки, моніторингу та контролю. Так, наприклад, якщо ІГС – це благодійні фонди чи волонтерські організації, то тут провідним поняттям взаємодії є допомога на благо людей, які потребують підтримки та не можуть самотужки подолати перепони, які склалися в тій чи іншій ситуації. Взаємодія влади та ІТГ в даній ситуації прискорює процес поширення інформації та отримання допомоги. В даному випадку органи державної влади та посадови особи підтримують громадську ініціативу стосовно волонтерської діяльності та забезпечують захист передбачений Конституцією України та Законом України «Про волонтерську діяльність» [3]. Якщо громадські організації працюють в сфері публічних закупівель, то тут взаємодія ІГС та влади відбувається у формі моніторингу та контролю владних дій з боку громадських організацій на користь громадян України, які є платниками податків .

Таким чином, взаємодія органів державної влади та ІГС – це соціальне явище, яке обумовлено нормативно-правовими актами та притаманне різним сферам буття людини: від розвитку мистецтва до захисту національних інтересів та кордонів держави. Вектор взаємодії залежить від проблеми, з якою стикнулися громадяни України, а громадянське суспільство у різних формах ІГС (громадські організації, об'єднання, профспілки, благодійні фонди та ін.) допомагає вирішити дані проблеми. Слід зазначити, що взаємовідносини державної влади та громадянського суспільства полягають у площині автономного існування та самоорганізації індивідів, яка захищена законом та Конституцією України від прямого втручання з боку державної влади. Водночас ІГС в системі громадянського суспільства наділені можливістю за необхідності здійснювати тиск на політичну сферу суспільства.

На нашу думку, взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства полягає як в спільній діяльності стосовно формування та реалізації політики держави, так і в її корегуванні.

Типологізація взаємодії, яка наведена в таблиці 1.1, базується на таких критеріях: за позицією взаємодії суб'єктів (внутрішня та зовнішня взаємодія

(парламентські та непарламентські партії (асоціації, спілки тощо); за характером взаємодії між суб'єктами (конфлікт, контроль, спостереження, моніторинг, конкуренція, консенсус); за рівнем взаємовідносин (центральний – стратегічний рівень, регіональний – тактичний рівень), місцевий – (ситуативний характер).

Таблиця 1.1

Типологізація взаємодії державної (публічної) влади та інститутів громадянського суспільства

Тип взаємодії влади та ІГС	Зміст взаємодії влади на ІТГ
внутрішня	полягає у взаємовідносинах органів публічної влади зі своєю складовою – політичними партіями;
зовнішня	діалог органів державної (публічної) влади всіх рівнів з інститутами громадянського суспільства;
консенсус	соціальне партнерство влади та інститутів громадянського суспільства
конфлікт	акції прямої дії, спрямовані на соціальний протест;
контроль	громадський контроль та моніторинг діяльності органів державної влади; публічний (державний) контроль за діяльністю політичних партій та інших ІГС;
конкуренція	конкуренція між владою та опозиційними інститутами громадянського суспільства, конкуренція політичних партій.

Джерело: авторська розробка.

Таким чином, процеси взаємодії державної (публічної) влади та ІГС здійснюється на основі координації, діалогу, соціального партнерства, контролю та політичного суперництва. Підвищення ефективності взаємодії влади та неурядових організацій можливе через позитивну зміну активності громадян щодо участі в діяльності ІГС, зростанні рівня політичної та правової

грамотності.

1.2. Форми взаємодії органів державної (публічної) влади та інститутів громадянського суспільства

Форми взаємодії державної (публічної) влади та інститутів громадянського суспільства поділяються на ті, які були ініційовані самими представниками ІГС (громадськими організаціями, об'єднаннями, профспілками, асоціаціями тощо), і ті, в яких ініціатива надходила від органів державної влади (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Форми взаємодії державної влади та ІГС за виявленою ініціативою

<i>Ініціатива ІГС</i>	<i>Ініціатива органів державної влади</i>
Особисті зустрічі	Легалізація
Діалог	Проектна діяльність
Акції прямої дії (вуличні акції, демонстрації, пікети тощо)	Парламентаризм
	Консультації з громадськістю
Соціальне партнерство	
Громадська експертиза	

За законодавством України, ІГС (громадські об'єднання, громадські організації) здійснюють свою діяльність з метою захисту прав і свобод громадян, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Іноді цей термін використовується як синонім «організації громадянського суспільства» для позначення будь-якої асоціації, заснованої громадянами [3], [5].

Неурядові організації залучають людей, громадян України до ефективного діалогу та роботи з урядом, захищають і контролюють політику, заохочують політичну активність громадян шляхом надання інформації, тощо.

Форми взаємодії влади та громадянського суспільства залежить від типу громадських неурядових організацій, які можна розділити:

за спрямованістю:

- ✓ благодійність, забезпечення послуг;
- ✓ участь в проєктах самопомоги та самозабезпечення громади;
- ✓ допомога бідним верствам населення через зміцнення обізнаності про існуючі можливості та власну потенційну владу, тощо;

■ *за рівнем функціонування громадські неурядові об'єднання поділяють на:*

- ✓ організації громад, що виникають з ініціатив людей;
- ✓ організації загальноміського рівня (торгово-промислові палати, коаліції бізнесу, етнічні або освітні групи, а також асоціації громадських організацій);

✓ державні організації (асоціації та групи на державному рівні). Деякі державні неурядові організації (НУО) також працюють під керівництвом національних та міжнародних неурядових організацій. Найвідомішими міжнародними правозахисними НУО є: Amnesty International, Human Rights Watch.

✓ організації неофіційного «напрямку дипломатії» (дипломатія II-го треку). *Діалог II*, або *Дипломатія II*, - це транснаціональна координація, в якій беруть участь неофіційні члени уряду, включаючи епістемічні спільноти, а також колишні політики або аналітики. Дипломатія другого напрямку спрямована на те, щоб змусити політиків і аналітиків до спільного вирішення проблеми або конфлікту шляхом обговорення неофіційними засобами (Переговори у Мінському форматі) [40].

Висновки до розділу 1.

1. Розкрита сутність та наведена типологізація взаємодії органів державної (публічної) влади та інститутів громадянського суспільства. Встановлено, що взаємодія органів державної влади та ІГС – це соціальне явище, яке обумовлено нормативно-правовими актами та притаманне різним сферам буття людини: від розвитку мистецтва до захисту національних інтересів та кордонів держави. Вектор взаємодії залежить від проблеми, з якою стикнулися громадяни України, а громадянське суспільство у різних формах ІГС (громадські організації, об'єднання, профспілки, благодійні фонди та ін.) допомагає вирішити дані проблеми. Типологізація взаємодії державної влади та ІГС базується на таких критеріях: за позицією взаємодії суб'єктів (внутрішня та зовнішня взаємодія (парламентські та непарламентські партії (асоціації, спілки тощо)); за характером взаємодії між суб'єктами (конфлікт, контроль, спостереження, моніторинг, конкуренція, консенсус); за рівнем взаємовідносин (центральний – стратегічний рівень, регіональний – тактичний рівень), місцевий – (ситуативний характер).

2. В результаті дослідження процесів взаємодії публічної влади та громадянського суспільства виокремлено форми такої взаємодії, які поділяються на ті, які були ініційовані самими представниками ІГС (особисті зустрічі, діалог, акції прямої дії), і ті, в яких ініціатива надходила від органів державної влади (легалізація, проектна діяльність, парламентаризм, консультації з громадськістю). Встановлено, що форми взаємодії влади та громадськості «соціальне партнерство» та «громадська експертиза» можуть бути ініційовані обома сторонами взаємовідносин.

РОЗДІЛ 2

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК УЧАСНИКІВ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Суб'єкти формування та реалізації державної політики в Україні

Державне управління у сфері визначення політики здійснюється органами центральної виконавчої влади, Президентом України, КМУ, ВРУ, органами місцевого самоврядування, місцевими органами виконавчої влади тощо. Об'єктом державного управління є громадяни України, їх об'єднання, економічні, соціальні, політичні процеси в суспільному середовищі, відносини, які виникають у різних сферах суспільного буття.

Провідне місце в системі органів державної влади належить Верховній Раді України, яка в результаті своєї діяльності визначає стратегічний курс розвитку країни та основні засади внутрішньої та зовнішньої політики. Наступним органом державної влади є Кабінет Міністрів України, який забезпечує державний суверенітет. Важливе місце серед суб'єктів державної політики належить Президентові України, який контролює, формує та координує інші державні інституції.

До інших суб'єктів формування та реалізації державної політики належать також органи місцевого самоврядування, які покликані надавати населенню та ІГС, які представляють їх інтереси, самостійно вирішувати питання розвитку територій місцевого значення, тобто безпосередньо впливати на процес формування державної політики. Таким чином, державна політика формується та реалізується у двох формах: державній (державні органи є

публічною владою) та громадській (участь громадян та їх об'єднань у здійсненні управління).

Роль інститутів громадянського суспільства, передусім політичних партій, як суб'єктів формування державної політики не слід недооцінювати. По перше, діяльність парламентських політичних партій – це за наведеною нами типологізацією – внутрішня взаємодія влади та громадськості.

Політика політичних партій розкривається через функції, які вони виконують, а саме:

1. Представництво інтересів громадян різних груп, які об'єднані в єдину систему інтересів.

2. Комунікативна функція між державною владою та громадянами України.

3. Підбір та формування складу партії (формування еліт), який буде займатися соціалізацією та процесом ідентифікації партії серед громадян України.

4. Розробка та реалізація політичного курсу.

5. Соціальна інтеграція, яка полягає в узгодженні інтересів громадян через процеси взаємодії з політичними партіями.

Слід зазначити, що значна кількість партій має філії та громадські організації, які діють в одному ідеологічному середовищі. Вони відомі як припартійні громадські організації, які бувають різного призначення (молодіжними, жіночими, екологічними, тощо). чи якимись іншими. Призначення припартійних громадських організацій – об'єднання партійного активу у вигляді громадських груп за інтересами, а також залучення нових членів у партію.

Сьогодні ІГС здійснюють різнобічну діяльність, «починаючи від надання допомоги та незалежних адвокатських організацій і до участі у нещодавно створених комісіях з відбору державних службовців високого рангу. Таким чином, слід відзначити прогрес як в організаційному потенціалі, так і в інфраструктурі громадського сектору.

Експерти міжнародної неурядової організації Freedom House вказують на важливу роль, яку подовжують відігравати вітчизняні ІГС у сприянні реформуванню державної системи управління [6], такої ж думки дотримуються фахівці з Королівського інституту міжнародних відносин Chatham House, зазначаючи, що після 2014 р. «Україна довела, що може змінитися» [7].

Однак, у розвитку вітчизняного громадянського суспільства виявляються і кризові тенденції щодо громадської участі: лише 6,6 % українських громадян залучені до активної громадської діяльності (фактично стільки ж, як і в 2013 р. – 8 %). Водночас розчарування повільними темпами реформ примушує громадян шукати прості рішення, які часто проявляються в радикалізації протестів, створенні під окремого політика чи певну політичну силу на тлі низької демократичної політичної культури [1].

Однак існують також кризові тенденції щодо участі громадськості у розвитку національного громадянського суспільства: тільки 6,6% громадян України залучені до активної громадянської діяльності (як і в 2013 році – 8%). У той же час повільні темпи реформ змушують громадян шукати простих рішень, які часто проявляються у акціях прямої дії, які мають витoki від окремої політичної сили або політика, що свідчить про низьку політичну культуру громадян [1].

Активісти та експерти вказують на негативні тенденції збільшення тиску на ІГС з боку різних владних інститутів. У вищезазначеному дослідженні експерти *Freedom House* також вказують на посилення тиску на українське громадянське суспільство та ЗМІ.

Експерти та члени організацій громадянського суспільства акцентують на негативних тенденціях в контексті посилення тиску, який чинять різні державні установи на громадські організації. У дослідженні Freedom House експерти також зазначають фактор «зростання тиску» на громадянське суспільство в Україні та засоби масової інформації.

Не можна ігнорувати негативні тенденції використання неурядових організацій як прикриття квазігромадської діяльності та політичного

маніпулювання громадською думкою. Користуючись позитивною довірою громадян України до цих організацій, зацікавлені політики використовують громадську діяльність в своїх інтересах (лобіювання на свою користь), організації платних псевдотестів та спроб маніпулювати консультативними та дорадчими структурами влади [8].

Таким чином, досліджуючи тему розвитку суб'єктів формування та реалізації державної політики в Україні, слід зацентувати на тому, що демократія безпосередньо залежить від самоорганізації громадян, їх належності чи активної участі в організаціях громадянського суспільства, від того наскільки вони дійсно зацікавлені проблемами українського соціуму і готові долучитися до їх вирішення.

2.2. Сучасні механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади

Прозорість та відкритість є основними вимогами для ефективного здійснення демократичного управління. За відсутності таких вимог діалог "влада-суспільство" та контроль за діями державними органами влади неможливий. Тобто лише тоді, коли влада є «прозорою», відкрита, публічна та зрозуміла щодо намірів, можна оцінити наскільки дії влади є законними та етичними.

Згідно з Конституцією України, людина вважається найвищою соціальною цінністю, і тому держава у формі державних інституцій повинна прагнути до ефективної співпраці з громадянським суспільством у формі ГО, НУО, органів самоорганізації населення та забезпечувати громадян правом щодо безперешкодного отримання інформації на вимогу стосовно владних дій та ухвалених.

Основні механізми організації взаємодії органів влади та ІГС:

- ✓ участь неурядових організацій у розробці нормативно-правових актів щодо соціально-економічного розвитку держави, інтересів різних верств населення, прав та свобод громадян;
- ✓ здійснення неурядовими організаціями громадського контролю за діяльністю органів державної влади (громадський контроль за процесом розробки та виконанням рішень, перевірка ефективності рішень);
- ✓ надання інститутами громадянського суспільства соціальних послуг населенню відповідно до угод з органами державної влади;
- ✓ створення спільних (органи влади та інститути громадянського суспільства) дорадчих та експертних органів, рад, комітетів, груп для забезпечення врахування думки громадськості у розробці та реалізації державної політики;
- ✓ проведення органами влади «зрізу» та аналізу громадської думки в процесі громадських слухань, забезпечення своєчасної реакції на висунуті пропозиції через співпрацю з неурядовими організаціями [9], [10];
- ✓ виконання спільних проєктів інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування;
- ✓ сучасні інструменти електронної місцевої демократії (електронні петиції, звернення громадян, активне громадське обговорення інформаційних повідомлень(e-Government 1.0, e-Government 2.0)).

Зазначимо, що у своїй сукупності ІГС не мають значного впливу на розробку та ухвалення політичних рішень національного рівня. Основна причина цього – це непрозорість влади та її відмежованість від зовнішніх рекомендаційних ініціатив [9], [10]. Проте, громадські організації можуть впливати на формування певної громадської думки та на сприйняття громадянами дійсності негативних соціальних явищ у країні.

Таким чином, основними проблемами у взаємодії органів влади з ІГС можна вважати [9], [10]:

- ✓ бажання залучити громадські організації в політичний процес;
- ✓ недостатня фінансова спроможність громадських організацій;

- ✓ недостатня кількість людського ресурсу та організаційна недосконалість громадянського руху в Україні;
- ✓ недосконалі механізми комунікації та взаємодії влади та громадськості;
- ✓ створення фальшивих громадських ініціатив та фіктивних організацій.

2.3. Аналіз діяльності інститутів громадянського суспільства в контексті взаємодії з органами державної (публічної) влади

Аналіз динаміки інституалізації громадянського суспільства за кількістю зареєстрованих громадських організацій в Україні (у період з 2016 по 2019 р. за даними ЄРДПОУ Державної служби статистики України, без урахування територій тимчасово окупованих та анексованої АР Крим) засвідчує тенденцію до зростання. Так, на 1 грудня 2015 р. – 69 686, на 1 грудня 2016 р. – 75 478; на 1 квітня 2017 р. – 77 252; на 1 квітня 2018 р. – 81598, а станом на 1 квітня 2019 р. налічувалося 81 598 громадських організацій [13].

У цей період значно зросла кількість благодійних організацій, спілок ОСББ та інших органів самоорганізації громадян [13]. Динаміка кількості українських громадських об'єднань у 2016-2019 роках представлена в таблиці 2.1.

Експерти з діяльності організацій громадянського суспільства пов'язують факт повільного зростання активності різних громадських організацій з наявністю фрустрації та депресивних настроїв в суспільстві, відсутністю дієвого механізму комунікації та взаємодії влади та громадян, низьким рівнем громадянської освіти та політичної культури населення [11]. З метою мобілізації ресурсів, що розподіляються для задоволення соціальних потреб кожного індивідууму українського соціуму, потрібно запровадити різні механізми активізації участі громадян в діяльності ІГС, підтримувати та сприяти посиленню участі громадськості в обговоренні владних проєктів та

рішень. Такому напряму розвитку сприятиме розробка та впровадження стандартів створення, аналізу та реалізації стратегій публічного управління при урахуванні громадської думки, яка буде як потужний інструмент комунікації, довіри та співробітництва на благо розвитку суспільства.

Таблиця 2.1.

Динаміка кількості громадських об'єднань в Україні, 2016 - 2019 рр., од.

Типи громадських організацій та об'єднань	Станом на:			
	01.02.2016*	01.01.2017*	01.01.2018*	01.01.2019*
Недержавні організації:				
громадські організації	70321	75988	80461	84608
профспілки та об'єднання профспілок	26321	27070	27601	28026
благодійні організації	15384	16837	17726	18433
об'єднання співвласників багатоквартирних будинків	17109	26080	27999	29916
органи самоорганізації населення (ОСН)	1415	1497	1552	1572

Джерело: [14], [40, с.87].

Примітка. * – без урахування територій тимчасово окупованих окремих районів Донецької та Луганської областей, анексованої АР Крим та м. Севастополя.

Водночас ситуацію можна пояснити фіктивним (пустим) характером створення та функціонування частини офіційно зареєстрованих ІГС, відсутністю будь-яких заходів стосовно активізації населення до їх діяльності та розвитку. Даний факт підтверджений дослідженням. Так станом на 2018 р. 87% респондентів, які прали участь в опитуванні зазначили, що вони не беруть участь у будь-якій громадській діяльності, а 85,3% зазначили, що вони не є членами жодного інституту громадянського суспільства, (табл. 2.2) [12], [14]. Загалом, оцінюючи інституціональний розвиток громадянського суспільства в сучасній Україні, важливо відзначити, що перспективи зміцнення спроможності

ОГС та підвищення рівня політичної суб'єктності вітчизняного громадянського суспільства багато в чому залежатимуть від конструктивної співпраці між органами влади та ОГС [14], [40, с. 88].

Враховуючи тенденції інституційного розвитку сучасного українського громадянського суспільства, слід зазначити, що перспективи посилення ролі організацій громадянського суспільства у формуванні державної політики та підвищення рівня участі громадян як суб'єктів впливу на політичні рішення залежать значною мірою від наявності оптимістичних настроїв у організацій громадянського суспільства в контексті налагодження подальшої комунікації з владою та громадянами.

Таблиця 2.2

**Відповіді учасників опитування на запитання анкети:
«Чи є Ви є членом якихось громадських організацій, об'єднань, партій?»¹**

Варіант відповіді	2013 р., %	2018 р., %
Громадське об'єднання, громадська організація	4,2	5,2
Політичні партії	3,2	1,2
Релігійні організації	2,8	2,8
Професійні спілки	4,6	3,6
Наукові та освітні об'єднання, організації	0,9	0,9
Спілки творчого спрямування	1,1	1,7
Інше	0,7	0,4
Не є членом жодного з інституту громадянського суспільства	85,5	86,6

Джерело: складено автором на основі [12], [13].

Ця співпраця повинна ґрунтуватися на європейських засадах належного прозорого управління та на заходах, які зазвичай використовуються в розвинених демократіях для підтримки сектору громадянського суспільства. До них ми відносимо наступні:

¹ Опитано 2000 респондентів віком від 18 років за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за такими параметрами: стать, вік, освіта, регіон проживання та тип поселення.

- запровадження політики спрощеної системи податкового регулювання, пов'язаної з діяльністю ІГС та заснування незалежних фондів розвитку організацій громадянського суспільства;
- Запровадження механізму прямої фінансової підтримки організацій громадянського суспільства;
- агітація щодо широкого впровадження проєктів державно-приватного партнерства;
- посилення дієвості механізмів взаємодії влади та громадськості в контексті обговорення проєктних рішень влади та підвищення рівня прозорості (безперешкодний контроль з боку громадськості);
- організація відкритих конкурсів на участь громадських організацій в проєктах з напрямку взаємодії та комунікації влади та громадськості для протидії корупції;
- публічна підзвітність, прозорість та можливість контролю влади з боку громадськості.

Висновки до Розділу 2.

1. Визначено суб'єкти формування та реалізації державної політики України, провідне місце серед яких в системі органів державної влади належить Верховній Раді України, яка в результаті своєї діяльності визначає стратегічний курс розвитку країни та основні засади внутрішньої та зовнішньої політики. Наступним органом державної влади є Кабінет Міністрів України, який забезпечує державний суверенітет. Важливе місце серед суб'єктів державної політики належить Президентові України, який контролює, формує та координує інші державні інституції.

До інших суб'єктів формування та реалізації державної політики належать також органи місцевого самоврядування, які покликані надавати населенню та ІГС, які представляють їх інтереси, самостійно вирішувати питання розвитку територій місцевого значення, тобто безпосередньо впливати на процес формування державної політики.

2. В результаті дослідження сучасних механізмів організації взаємодії органів влади та ОГС виділено найбільш поширені щодо їх застосування, а саме: участь ОГС в розробці законодавчо-правової бази; здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади; надання соціальних послуг громадянам; створення консультативно-дорадчих та експертних організацій, де буде врахована громадська думка у процесі творення та реалізації державної політики; моніторинг та аналіз громадської думки; реалізація спільних проєктів інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування; інструменти електронної демократії (електронні петиції, звернення громадян, тощо), (e-Government 1.0, e-Government 2.0).

3. В результаті аналізу діяльності інститутів громадянського суспільства в контексті взаємодії з органами державної (публічної) влади виявлено, що протягом 2016-2019 рр. кількість інститутів громадянського суспільства в Україні повільно зростала. Так, станом на 1 лютого 2016 р.. кількість ГО

становила 70321 одиниць, а станом на 1 січня 2019 р. їх налічувалося 84608 одиниць.

У цей період значно зросла кількість благодійних організацій, спілок, ОСББ та інших органів самоорганізації громадян, проте відсоток залучення громадян в діяльність інститутів громадянського суспільства заливається надто низьким. Експерти з діяльності організацій громадянського суспільства пов'язують факт повільного зростання активності діяльності у різних громадських організацій з наявністю фрустрації та депресивних настроїв в суспільстві, відсутністю дієвого механізму комунікації та взаємодії влади та громадян, низьким рівнем громадянської освіти та політичної культури населення.

РОЗДІЛ 3

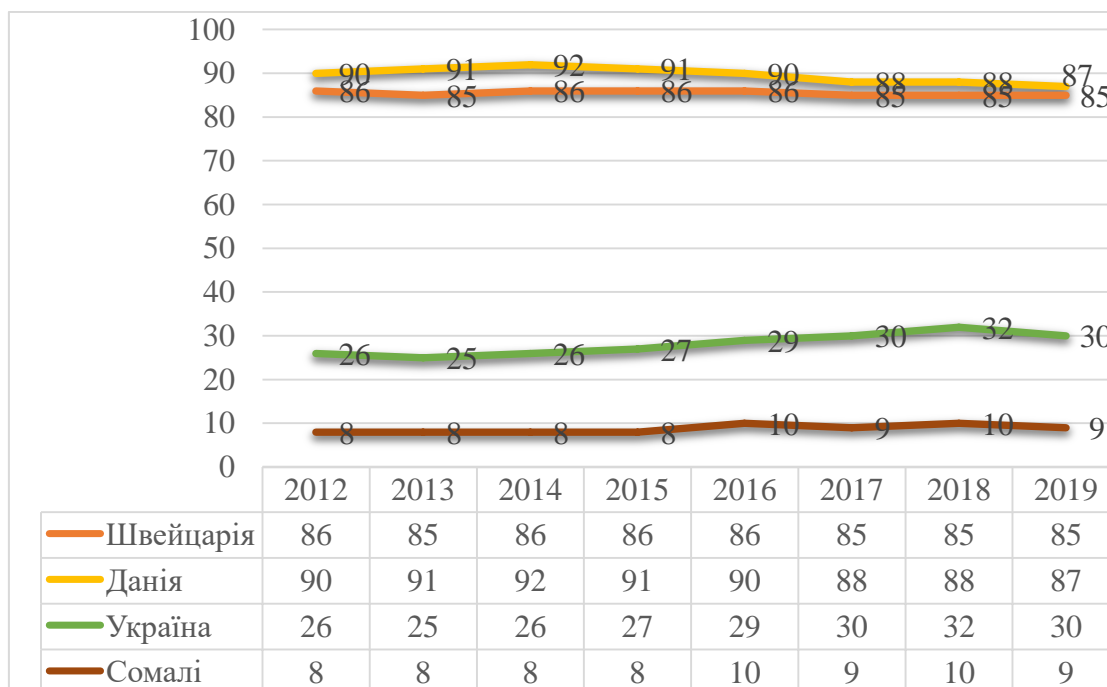
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У РОЗРОБЦІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Світові практики взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів влади у сфері здійснення громадського контролю

За даними світової антикорупційної організації «Transparency International» Україна за Індексом сприйняття корупції, в 2019 році оцінена в 30 бали, що визнає її серед країн світу як «більш корумповані». В 2019 році даний індекс складав 30 балів. В рейтингу країн світу, впорядкованим за показником прозорості влади, який ґрунтується на оцінках підприємців та аналітиків Україна посідала 126 місце (в 2018 р. – 120 місце, тобто рейтинг погіршився), розділивши його з такими країнами як Азербайджан, Джибуті та Киргизстан [15]. Слід зазначити, що даний показник вимірює корупцію тільки в держаному секторі, тобто стосується оцінки неправомірної вигоди тільки в органах державної влади. На рисунку 3.1. представлено динаміку змін в Україні за індексом сприйняття корупції в 2012-2019 рр. порівняно із самим низьким та найвищими показниками.

За даними організації «Transparency International», найменш корумпованими країнами світу, з найвищим рівнем чистоти, відкритості і прозорості дій влади є: Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, Швеція, Сінгапур, Норвегія, Нідерланди, Канада, Люксембург (перша десятка). В 2019 році ситуація щодо рейтингових змін практично не змінилася, хоча деякі зміни звичайно є. Наприклад, Україна за Індексом сприйняття корупції, в 2012 році оцінена в 26 балів, а в 2018 році в 32 бали, а вже в 2019 році – в 30 балів, отже вона все ще залишається в групі країн світу «більш корумповані». Високий індекс сприйняття корупції в Україні свідчить про недосконалі процедури

підзвітності громадськості щодо розподілу і використання державних коштів, недостатню прозорість дій влади. Отже, запозичення досвіду країн, які є лідерами в рейтингу чистоти дій влади є необхідним і як ніколи на часі.

Рис. 3.1. Динаміка індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) в Україні в порівнянні з іншими країнами світу, 2012-2019 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [15].

Зазначимо, що оскільки з проблемами чистоти владних рішень і громадського контролю стикаються всі країни світу, то в 1953 р. під егідою ООН було в Гавані, на Кубі було створено автономну незалежну, неполітичну організацію INTOSAI (Міждержавна організація вищих органів фінансового контролю), яка займається організацією зовнішнього державного фінансового контролю. Тридцять чотири контролюючі (аудиторські) організації сформували групу спочатку, і станом на 2019 р. організація включає близько 200 установ (національні установи, Європейський аудиторський суд та асоційовані члени). Україна офіційно також представлена в даній організації – представником є Рахункова палата України [16], [17, с. 260], [18].

Зазначимо, що основою ефективного громадського контролю за діями влади є відповідна нормативно-правова база, яка регулює організаційні норми та процедуру здійснення контролінгу інститутами громадянського суспільства та окремими громадянами. Так, в Європейському Союзі Комітетом Міністрів Ради Європи була запроваджена практика громадського контролю шляхом видання рекомендацій «Про місцеві громадські служби і права користувачів їхніх послуг», де Комітет Міністрів Ради Європи, враховуючи факт надання державних послуг визначальним у державотворенні та суспільному розвитку наставляє уряд держав-членів:

- заохотити місцеві органи влади розвивати свої публічні послуги з метою більш ефективного задоволення потреб громади та дотримання прав користувачів більш повно;

- надавати або сприяти наданню відповідної інформації про різні методи управління державних служб та про те, як покращити відносини з представниками громадськості у співпраці з державними органами влади;

- сприяти обміну інформацією між місцевими органами влади на національному та міжнародному рівнях у співпраці з представниками місцевого самоврядування, їх асоціаціями та навчальними організаціями [19].

На нашу думку, саме така практика запровадження громадського контролю на державному та місцевому рівнях в контексті триваючих процесів децентралізації влади є нині актуальною в діяльності органів місцевого самоврядування в Україні.

В країнах Європейського Союзу ефективно діє система регіональних і місцевих омбудсменів. Саме досвід запровадження інституту місцевих омбудсменів є надзвичайно цікавою та корисною практикою щодо здійснення громадського контролю на місцевому рівні для України. Омбудсмен виступає як інститут контролю за владою.

Так, незалежний контроль виконують омбудсмени у Великобританії, Ісландії, Норвегії, Румунії, Словенії, Португалії, Республіці Молдова. Крім того, існують також мережі омбудсменів, що відрізняються правовим статусом,

вони діють у Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина, США, Швейцарії, Російській Федерації, Італійській Республіці. Серед інших видів організації громадського контролю поширеними є:

- ✓ громадський моніторинг з боку громадських організацій (досвід Швеції);
- ✓ відеоспостереження контактів (досвід Республіки Польща);
- ✓ висвітлення результатів діяльності у ЗМІ (досвід Угорської Республіки);
- ✓ реєстрація помилок та порушень службових осіб зазначених органів, заохочування позитивних дій та звітності (досвід Нідерландів);
- ✓ онлайн система контролю за рухом справ, за розглядом звернень осіб (наприклад досвід впровадження програми «OPEN» у Північній Кореї);
- ✓ адміністративне оскарження дій та актів органів місцевого самоврядування (Нідерланди, Республіка Польща);
- ✓ обговорення та інші форми консультацій із громадськістю (Андорра, Бельгія, Фінляндія, Норвегія, Швейцарія) [20, с. 5].

Особливою рисою інституту омбудсмена є те, що його становлення у переважній більшості розвинених країн світу відбувалося в уже існуючій системі органів влади, що обумовлювала необхідність урахування національних, правових, культурних та інших особливостей. Слід зазначити, що інститут омбудсмену в різних країнах може звучати по різному: в Україні – це Уповноважений Верховної Ради з прав людини, в Іспанії, у ПАР – захисник народу, в Польщі – речник громадських прав, у Франції – посередник Французької Республіки, у Молдові – парламентський адвокат, у Швеції, Фінляндії, Данії – омбудсмен [21].

Омбудсмен має право приймати скарги про незадовільні результати всіх органів та установ влади Спільноти, за винятком Суду ЄС, а також Суду загальної юрисдикції. Заява може бути подана самостійно або через члена Європейського парламенту будь-якою фізичною особою – громадянином або резидентом ЄС, а також юридичною особою, зареєстрованою в ЄС. Заяву можна написати на одній з мов ЄС і відправити безпосередньо в офіс омбудсмена, звичайним листом, за допомогою факсу або через електронну

форму на веб-сайті. Слід також зазначити, що, за бажанням скаржника, заява залишається повністю конфіденційною. Потім відбувається процедура розслідування: на підставі заяви або за власною ініціативою здійснюються відповідні запити. Про результати своєї діяльності протягом року омбудсмен звітує у парламенті.

В США, країні, що має розвинену систему демократії та активної діяльності інститутів громадянського суспільства, громадський контроль за діяльністю органів влади перебуває на високому рівні. Базисом для здійснення громадського контролю є повний доступ громадських організацій та пересічних громадян до всіх публічних державних документів. Більшість державних (публічних) актів та документів надається у відкритому доступі в електронному вигляді групами спільних інтересів та урядом. Наприклад, Федеральне бюро розслідувань США публікує на своїй офіційній вебсторінці всі матеріали своїх справ, щодо яких громадські організації часто подають запити [24].

Реально працюючий правовий механізм доступу до всієї необхідної інформації надає Закон США «Про свободу інформації», що забезпечує громадським інституціям та активним громадянам вищий ступінь доступу до інформації про діяльність урядових структур США.

Варто зазначити, що органи влади США мають відповідно до закону публікувати повідомлення стосовно основних політичних питань у «Федеральному реєстрі» і, відповідно до діючого законодавства США, кожен громадянин може висловити свої зауваження щодо запропонованих законодавчих, соціальних, економічних та інших питань. Зазвичай такі пропозиції громадських організацій чи громадян подаються в письмовій формі, але існує також можливість висловити свою думку через електронні мережі, чи озвучити свої пропозиції особисто на відкритому засіданні відповідних державних структур. Отже, Закон США «Про свободу інформації» та «Федеральний реєстр» (офіційний журнал Федерального уряду США) – це два важливі інструменти, які все частіше застосовуються американцями для

забезпечення прозорості процесу управління. Інформація, яку вони одержують з цих джерел, часто веде до змін в державній політиці [24, с.9].

3.2. Активізація залучення громадян до діяльності інститутів громадянського суспільства

Активна участь громадян у діяльності інститутів громадянського суспільства – це запорука існування демократичного ладу в країні, формування та уникнення кризи української ідентичності. Слід зазначити, що сьогодні в Україні суспільство потребує змін в усвідомленні того, що громадяни, які мають заявляти про свої права, змінювати державну політику з метою її покращення не можуть мати вікового обмеження. Позиція «ще маленький – і не знаю як» і позиція «вже старий – скільки мені там залишилося» має бути геть скасована із ментальності українських громадян шляхом удосконалення освітніх програм для дошкільних та шкільних закладів у векторіальній площині визначення та прикладного застосування основних понять «свобода», «демократія», «українська ідентичність», «гуртова робота»; і програм, спрямованих на соціальну активність людей пенсійного віку, їх постійну інтеграцію у світ молодого покоління шляхом навчання сучасним методам пошуку не викривленої інформації та навикам електронного урядування (наявність подібна організаційної структури до «університетів третього віку», але ширшого географічного та просвітницького формату).

Активними громадянами суспільства мають бути всі члени суспільства: діти, підлітки, люди працездатного та пенсійного віку. Виховання дітей з демократичними поглядами та чіткою національною ідентичністю – ось запорука здорового та незалежного суспільства. Тому, говорячи про активізацію залучення громадян до діяльності інститутів громадянського суспільства – не слід уявляти, що існує якийсь «чарівний метод», який діє миттєво. Це поступовий процес формування вільної людини з дитячого садочку шляхом набуття навиків та звички працювати в команді, це розуміння своїх

прав і обов'язків як громадянина та формування політичної культури ще в школі через отримання знань на практичних навичок з дисциплін соціально-правового спрямування. Наприклад, станом на сьогодні дисципліни, дотичні до формування політкоректної та активної громадянської позиції, затверджені МОН України у навчальних програмах загальноосвітніх навчальних закладів містять такі дисципліни як «Правознавство» (35 годин на рік тільки в 9-му та 10-му класах) та «Людина і світ» (наразі 17 годин на рік і тільки в 11 класі).

Позитивним рішенням з боку держави в даному напрямі – є збереження та розвиток позашкільних закладів освіти, які організують роботу з дітьми та молоддю за різними напрямками соціокультурної, туристично-краєзнавчої, науково-технічної, художньо-естетичної, оздоровчої, екологічно-природничої, дозвільно-розважальної, фізкультурно-спортивної та іншої освіти й виховання. Дані заклади – це перші платформи для єднання і консолідації суспільства, і від того наскільки вони є розвинутими і доступними залежить подальша позиція юних громадян країни у сенсі соціальної комунікативності та активності.

Навчання громадян та підвищення рівня їх обізнаності може привернути увагу до важливої проблеми та вирішити її. Підвищення рівня зацікавленості та обізнаності часто є першим напрямом діяльності, яким безпосередньо починає займатися громадська організація або громада. Якщо люди не знають про існування проблеми, вони не будуть нею цікавитися. Існує методів просвіти громадян щодо існування проблем і важливості її вирішення.

В таблиці 3.1. наведено методи просвітницьких ініціатив для громадян, які покликані посилювати їх роль та участь у формуванні та реалізації державної політики.

Таблиця 3.1

Методи просвітницьких ініціатив для громадян

Назва методу	Характеристика
<i>Інфогодини</i>	Щотижневе, системне спілкування активістів у визначеному місці та часі з мешканцями певної території щодо реформ, надання пояснень з приводу їх запровадження; роз тлумачення важливості інструментів прямої демократії.

<i>продовження таблиці 3.1</i>	
<i>Публічні форуми</i>	Публічні (громадські) форуми як форма спілкування громадян (онлайн та офлайн), представницькі та громадські збори покликані вирішенню певних проблем.
<i>Шпальти, блоги, чати</i>	Надання та обговорення інформації, яка стосується певної проблеми громади в ЗМІ: <ul style="list-style-type: none"> – друковані та онлайн видання; – інформаційні повідомлення; – радіо; – YouTube, Facebook та ін..
<i>Трансляції у ЗМІ, соцмережах, YouTube</i>	Візуальне, технічне відтворення проблем громадського суспільства, технічне візуальне/аудіо відтворення та поширення плану дій, обговорень, шляхів, методів та кроків вирішення даних проблем.
<i>Комікси або інфографіка</i>	Комікси в освітніх (просвітницьких) технологіях використовують з метою швидкої передачі інформації та знань. Інфографіка – це графічний спосіб подачі інформації, даних і знань, метою якого є швидко і чітко підносити складну інформацію [26], [27]. Одна з форм графічного і комунікаційного дизайну.
<i>Листівки, плакати, арт-активізм</i>	Розповсюдження листівок дозволяє звернутися до ширшої аудиторії. За допомогою арт-активізму виявляється громадянська позиція через мистецтво. Наприклад, через декомпозицію слів, творення зображення за допомогою букв, створення креативних плакатів та листівок. Це один із найкращих, дієвих методів активізації молоді. Майстер-класи згуртовують молодих активістів, які глибше усвідомлюють негативні явища та трансформують їх у позитивну модель.
<i>Флешмоби</i>	Флешмоб (з англ. flash mob – «блискавична юрба») - поява великої групи людей у запланованому місці з метою донесення своєї громадянської позиції, повідомлення владі про проблеми, тощо.
<i>Відеороліки VoxPops «Голос народу»</i>	Короткі відео повідомлення, поширенні через ЗМІ задля інформування існуючих проблем громади та залучення ресурсів громадян та влади щодо їх вирішення
<i>Друковані ЗМІ</i>	Інформаційний ресурс задля поширення інформації з приводу існуючих проблем громадськості. Широкий формат. Цільова аудиторія – неактивні користувачі мережі Інтернет, люди пенсійного віку.

Джерело: авторська розробка.

Поодинокі чи сукупні (в залежності від ситуації) застосування різних методів просвітницьких ініціатив дає позитивні результати в сенсі привертання уваги до проблем громадян та залучення людських та матеріальних ресурсів щодо їх вирішення.

3.3. Інформаційна стратегія популяризації діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні

Відповідно до Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 - 2020 роки, яка спрямована на підтримку сприятливої атмосфери в суспільстві щодо активної участі громадян в процесах творення та реалізації державної політики на національному та місцевому рівнях та суспільних викликів останніх років, питання розробки інформаційної стратегії щодо популяризації діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні є актуальним та необхідним.

Потреба в інформаційній стратегії популяризації діяльності ІГС:

- низька активність громадян у процесах формування та реалізації державної політики;

- відносно низька обізнаність громадян у питаннях їх взаємодії з владою (аналіз наведено в розділі 2).

Завдання стратегії:

- сприяти підвищенню рівня активності громадян у процесах формування та реалізації державної політики;

- підвищити рівень політичної культури громадян задля ефективних діалогів «громадськість-влада»;

- удосконалити інформаційну політику в засобах масової інформації (передусім державної комунальної власності) з поширення практик успішної діяльності інститутів громадянського суспільства, здійснювати пропаганду вдалих прикладів взаємодії органів влади та громадських організацій.

Що вже було зроблено:

- створено нормативно-правову базу для існування різних форм інститутів громадянського суспільства;

- існує можливість отримання іноземного, державного та приватного фінансування для здійснення благодійної просвітницької, соціальної діяльності інститутами громадянського суспільства;

- розпочато процес децентралізації влади;
- розпочато процес електронного урядування.

Аудиторія стратегії:

- громадяни України не залучені до діяльності ІГС;
- об'єднання (інститути) громадянського суспільства та громадяни України, залучені до діяльності даних формувань;
- закордонна аудиторія (міжнародні організації зі сприяння активізації громадян в участі діяльності ІГС);
- владні структури: (Президент, Верховна Рада, міністерства, обласні, місцеві ради;

Стратегічні дії:

1. забезпечити ефективну роботу механізму обов'язкової громадської участі в обговоренні проєктних та остаточних рішень та здійсненні контролю за виконанням рішень у всіх сферах, які суміжні інтересам громади;
2. налагодити регулярні (щоквартальні) публічні звіти центральних та місцевих органів влади перед громадськістю про найважливіші владні рішення та активності. Звітування перед громадянами має бути у формі доступних звітів на сайтах відповідних органів влади.
3. розглянути можливість щодо пільгового податкового регулювання щодо фінансування громадянами ті громадські організації, до яких вони прихильні у розмірі 1 % від їхнього оподаткування;
4. проводити активну інформаційну політику в засобах масової інформації, насамперед державної та комунальної власності, з поширення практики успішної діяльності недержавних організацій, здійснювати пропаганду ефективних прикладів взаємодії органів влади та громадських організацій;
5. сприяти формуванню наступних переконань у жителів підконтрольних і непідконтрольних територій Донецької та Луганської областей: сталий розвиток Донецької та Луганської областей можливий лише у складі України.

Висновки до розділу 3.

1. В результаті аналізу даних світової антикорупційної організації «Transparency International», встановлено, що Україна за Індексом сприйняття корупції, в 2018 році оцінена в 32 бали, що визнає її серед країн світу як «більш корумповані». Найменш корумпованими країнами світу, з найвищим рівнем чистоти, відкритості і прозорості дій влади є: Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, Швеція, Сінгапур, Норвегія, Нідерланди, Канада, Люксембург. Високий індекс сприйняття корупції в Україні свідчить про недосконалі процедури підзвітності громадськості щодо розподілу і використання державних коштів, недостатню прозорість дій влади. Отже, запозичення досвіду країн, які є лідерами в рейтингу чистоти дій влади є необхідним і як ніколи на часі.

2. Визначено методи просвітницьких ініціатив для громадян, які активізують громадську участь у прийнятті державних рішень а саме: інфо години; публічні форуми; шпальти, блоги, чати, трансляції у ЗМІ, соцмережах, YouTube, комікси або інфографіка, листівки, плакати, арт-активізм, флешмоби, відеороліки VoxPops «Голос народу», друковані ЗМІ.

Запропоновано стратегію популяризації діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні. Визначена потреба в даній стратегії, поставлені мета та завдання, визначена аудиторія спрямування та зазначено необхідні стратегічні дії, які будуть сприяти підвищенню ефективності взаємодії влади та громадськості та рівня активності громадян у процесах формування та реалізації державної політики.

ВИСНОВКИ

1. Розкрита сутність та наведена типологізація взаємодії органів державної (публічної) влади та інститутів громадянського суспільства. Встановлено, що взаємодія органів державної влади та ІГС – це соціальне явище, яке обумовлено нормативно-правовими актами та притаманне різним сферам буття людини: від розвитку мистецтва до захисту національних інтересів та кордонів держави. Вектор взаємодії залежить від проблеми, з якою стикнулися громадяни України, а громадянське суспільство у різних формах ІГС (громадські організації, об'єднання, профспілки, благодійні фонди та ін.) допомагає вирішити дані проблеми. Типологізація взаємодії державної влади та ІГС базується на таких критеріях: за позицією взаємодії суб'єктів (внутрішня та зовнішня взаємодія (парламентські та непарламентські партії (асоціації, спілки тощо)); за характером взаємодії між суб'єктами (конфлікт, контроль, спостереження, моніторинг, конкуренція, консенсус); за рівнем взаємовідносин (центральний – стратегічний рівень, регіональний – тактичний рівень), місцевий – (ситуативний характер).

2. В результаті дослідження процесів взаємодії публічної влади та громадянського суспільства виокремлено форми такої взаємодії, які поділяються на ті, які були ініційовані самими представниками ІГС (особисті зустрічі, діалог, акції прямої дії), і ті, в яких ініціатива надходила від органів державної влади (легалізація, проєктна діяльність, парламентаризм, консультації з громадськістю). Встановлено, що форми взаємодії влади та громадськості «соціальне партнерство» та «громадська експертиза» можуть бути ініційовані обома сторонами взаємовідносин.

3. Визначено суб'єкти формування та реалізації державної політики України, провідне місце серед яких в системі органів державної влади належить Верховній Раді України, яка в результаті своєї діяльності визначає стратегічний курс розвитку країни та основні засади внутрішньої та зовнішньої політики.

Наступним органом державної влади є Кабінет Міністрів України, який забезпечує державний суверенітет. Важливе місце серед суб'єктів державної політики належить Президентові України, який контролює, формує та координує інші державні інституції.

До інших суб'єктів формування та реалізації державної політики належать також органи місцевого самоврядування, які покликані надавати населенню та ІГС, які представляють їх інтереси, самостійно вирішувати питання розвитку територій місцевого значення, тобто безпосередньо впливати на процес формування державної політики.

4. В результаті дослідження сучасних механізмів організації взаємодії органів влади та ОГС виділено найбільш поширені щодо їх застосування, а саме: участь ОГС в розробці законодавчо-правової бази; здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади; надання соціальних послуг громадянам; створення консультативно-дорадчих та експертних організацій з метою врахування думки громадськості у процесах формування та реалізації державної політики; моніторинг та аналіз громадської думки; реалізація спільних проєктів інформаційного, аналітичного, дослідницького, благодійного та соціального спрямування; інструменти електронної демократії (електронні петиції, звернення громадян, тощо), (e-Government 1.0, e-Government 2.0).

5. В результаті аналізу діяльності інститутів громадянського суспільства в контексті взаємодії з органами державної (публічної) влади виявлено, що протягом 2016-2019 рр. кількість інститутів громадянського суспільства в Україні повільно зростала. Так, станом на 1 лютого 2016 р. кількість ГО становила 70321 одиниць, а станом на 1 січня 2019 р. їх налічувалося 84608 одиниць. У цей період значно зросла кількість благодійних організацій, спілок, ОСББ та інших органів самоорганізації громадян, проте відсоток залучення громадян в діяльність інститутів громадянського суспільства заливається надто низьким. Експерти з діяльності організацій громадянського суспільства пов'язують факт повільного зростання активності діяльності у різних

громадських організацій з наявністю фрустрації та депресивних настроїв в суспільстві, відсутністю дієвого механізму комунікації та взаємодії влади та громадян, низьким рівнем громадянської освіти та політичної культури населення.

6. В результаті аналізу даних світової антикорупційної організації «Transparency International», встановлено, що Україна за Індексом сприйняття корупції, в 2018 році оцінена в 32 бали, що визнає її серед країн світу як «більш корумповані». Найменш корумпованими країнами світу, з найвищим рівнем чистоти, відкритості і прозорості дій влади є: Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, Швеція, Сінгапур, Норвегія, Нідерланди, Канада, Люксембург. Високий індекс сприйняття корупції в Україні свідчить про недосконалі процедури підзвітності громадськості щодо розподілу і використання державних коштів, недостатню прозорість дій влади. Отже, запозичення досвіду країн, які є лідерами в рейтингу чистоти дій влади є необхідним і як ніколи на часі.

7. Визначено методи просвітницьких ініціатив для громадян, які активізують громадську участь у прийнятті державних рішень а саме: інфо години; публічні форуми; шпальти, блоги, чати, трансляції у ЗМІ, соцмережах, YouTube, комікси або інфографіка, листівки, плакати, арт-активізм, флешмоби, відеороліки VoxPops «Голос народу», друковані ЗМІ.

Запропоновано стратегію популяризації діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні. Визначена потреба в даній стратегії, поставлені мета та завдання, визначена аудиторія спрямування та зазначено необхідні стратегічні дії, які будуть сприяти підвищенню ефективності взаємодії влади та громадськості та рівня активності громадян у процесах формування та реалізації державної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Громадянське суспільство в Україні: виклики і завдання / Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. – 2018. – 1 серп. – Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-v-ukraini-vikliki-i-zavdannya> (дата звернення 11.09.2020).
2. Габермас Юрген. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Пер. з нім. А. Дахнія. – Львів: Астролябія, 2006. – 416 с.
3. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. Відомості Верховної ради України (ВВР), 2013, № 1, ст.1.
4. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 12.09.2020).
5. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства. Міністерство юстиції України. Роз'яснення від 24.01.2011. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-11> (дата звернення: 18.09.2020).
6. Nations in Transit 2018 Confronting illiberalism. Режим доступу : <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/ukraine> (дата звернення 09.09.2020)
7. Бабінова О. О. Взаємодія органів державного управління і місцевого самоврядування з громадськістю: теоретико-методологічний аспект: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Бабінова Олена Олегівна ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2006. – 20 с.
8. Chatham House Report. The Struggle for Ukraine / October 18, 2017 ; Authors: John Lough, Orysia Lutsevych, James Nixey, James Sherr, Kataryna Wolczuk, Timothy Ash and Janet Gunn. – Режим доступу: <https://reader.chathamhouse.org/struggle-for-ukraine#> (дата звернення: 02.09.2020).
9. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку : аналіт. доповідь / [Яблонський В. М., Андріученко Т. В., Бекешкіна І.

Е. та ін.] ; за заг. ред. О. А. Корнієвського, Ю. А. Тищенко , В. М. Яблонського. – К. : НІСД, 2018. – 128 с.

10. Турій О.В. Окремі аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства / О. В. Турій // Державне управління: удосконалення та розвиток. – № 8, 2017. Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1115> (дата звернення 12.10.2020)

11. Буханевич А. І., Забезпечення принципів відкритості та прозорості при налагодженні діалогу між владою та громадськістю/ А. І Буханевич// Державне управління: удосконалення та розвиток. – № 3, 2010. Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=133> (дата звернення 12.10.2020)

12. Аналітичний звіт за підсумками дослідження стану соціального капіталу в громадах України та умов для його формування і розвитку. Асоціація сприяння самоорганізації населення. Міжнародний фонд «Відродження», Одеський ін-т соціальних технологій. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2018_table/0427_zvit.pdf).

13. Громадянське суспільство в 2018-му: нові виклики, нові завдання. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва [спільно із соціологічною службою Центру Разумкова]. Режим доступу: <http://dif.org.ua/uploads/pdf/13963398165a9eef1b022177.77359526.pdf> (дата звернення 23.09.2020).

14. Громадянське суспільство в Україні: виклики і завдання. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-v-ukraini-vikliki-i-zavdannya> (дата звернення 23.09.2020).

15. Савинець І.В. Особливості функціонування інститутів громадянського суспільства / І.В. Савинець // Перспективи розвитку управлінських систем у соціальній та економічній сферах України: теорія і практика: IV Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції. – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. – 560 с.

16. Corruption Perception Index by Transparency International 2018. Веб-сайт. URL: <https://www.transparency.org/cpi2018> (дата звернення: 02.09.2020).

17. Співпраця Рахункової палати з INTOSAI. Веб сайт Рахункової палати України: <https://rp.gov.ua/INTOS/INTOSAI/?id=129>. (дата звернення: 28.09.2020).

18. Савинець І.В. Роль громадських організацій у функціонуванні системи публічних закупівель в Україні / І.В. Савинець, В.К.Трушковський// Наукові читання – 2020 (збірник тез доповідей науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ економіки та агробізнесу). – Поліський національний університет , 2020. – 362 с.

19. INTOSAI. What we do: Professional Standards. Веб сайт INTOSAI. Режим доступу: <https://www.intosai.org/what-we-do/professional-standards> (дата звернення: 28.09.2020).

20. Of the Committee of Ministers to Member States on Local Public Services and the Rights of their users. Recommendation No. R (97) 7. Council Of Europe Committee of Ministers. Режим доступу: <https://rm.coe.int/16804c68f6> (дата звернення: 26.09.2020)

21. Щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні». Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/predstavniki-sekretar%D1%96atu-upovnovazhenogo-proveli-dlya-posadovcz%D1%96v-volin%D1%96tren%D1%96ngi-shhodo-dostupu-dopubl%D1%96chno%D1%97-%D1%96nformacz%D1%96%D1%97/> (дата звернення: 23.09.2020)

22. Контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування (іноземний досвід): Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит Комітету Верховної Ради України / за заг. ред. В. Головань. – К.: USAID, 2017. – 13с.

23. European Ombudsman. Problems with the EU?. Who can help you ?
Режим доступу :

<https://www.ombudsman.europa.eu/en/publication/en/11134#/page/5> (дата звернення: 20.09.2020)

24. Nikolaos Salavrakos (2013-07-15). Report on the annual report on the activities of the European Ombudsman, 2012. Режим доступу : europarl.europa.eu (дата звернення: 20.09.2020).

25. Принцип прозорості урядових структур [Текст]: як громадяни Сполучених Штатів впливають на державну політику / Ред. кол. Д. Клак [та ін.]; Авт. ст. Е. М. Кац. – Vienna : Public affairs office Embassy of the United States of America, – 11 с.

26. Савинець І.В. Сучасні методи та механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 23 червня 2020 року. – Житомир: ЖНАЕУ, 2020. – 460 с.

27. Public Relations Writing: Form & Style by Newsom, Doug, Haynes, Jim Cengage Learning, 2010, 9th Edition.

28. Mark Smiciklas (2012). The Power of Infographics: Using Pictures to Communicate and Connect with Your Audience.

29. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 - 2020 роки: Указ Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016. Офіційне інтернет-представництво Президента України. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/682016-19805> (дата звернення: 21. 08. 2020).

30. Пілотна методологія оцінки діяльності органів виконавчої влади за напрямом «взаємодія з громадськістю» / Проект «Демократизація, права людини і розвиток громадянського суспільства в Україні». ПРООН Благодійний фонд «Творчий Центр ТЦК». – Режим доступу: <http://ccs-tck.org.ua/download/library/66/> (дата звернення 02.09.2020).

31. Methodological Framework for the Principles of Public Administration / OECD/SIGMA, November 2017. Режим доступу: <http://www.sigmaxweb.org/publications/Methodological-Framework-for-the->

Principles-of-Public-Administration-November-2017.pdf (дата звернення: 21. 09. 2020).

32. UK Civil Society Almanac 2019/Data. Trends. Insights. Режим доступу: <https://data.ncvo.org.uk/profile/> (дата звернення 02.10.2020).

33. Democracy Index 2018: Me Too?. The Economist. Intelligence Unit (13 January 2020.).NCVO/TSRC, Charity Commission Get the data Created with Datawrapper. Режим доступу: <https://datawrapper.dwcdn.net/fwRd4/4/>, (дата звернення 02.10.2020).

34. Non-Governmental Organizations (NGOs) in the United States. Fact Sheet.Bureau of Democracy, Human Rights, and Labour. 2019.

35. Шинелева Л. Т. Общественные неправительственные организации и власть / Л. Т. Шинелева. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2002. – 220 с.

36. Громадянське суспільство в 2018-му: нові виклики, нові завдання / Фонд Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва [спільно із соціологічною службою Центру Разумкова]. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/uploads/pdf/13963398165a9eef1b022177.77359526.pdf> (дата звернення: 21. 09. 2020).

37. Постанова КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 № 996. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF?find=1&text=%E5%EA%F1%EF%E5%F0%F2%E8%E7#w14>.

38. Демократія участі в Україні. Стан реалізації державної політики у сприянні розвитку громадянського суспільства / М.І. Ставнійчук, В.О. Кулик, Л.М. Мудрак [та ін.] / за ред. М.І. Ставнійчук. – К. : ГО «Громадське об'єднання «ЗА ДЕМОКРАТІЮ ЧЕРЕЗ ПРАВО», 2015. – С. 36.

39. Methodological Framework for the Principles of Public Administration / OECD/SIGMA, November 2017. Режим доступу: <http://www.sigmaxweb.org/publications/Methodological-Framework-for-the-Principles-of-Public-Administration-November-2017.pdf>.

40. Боровський В.О. Загальна характеристика інституціонального розвитку громадянського суспільства в Україні /В.О. Боровський // Наукові читання – 2019 (збірник тез доповідей науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ економіки та агробізнесу). – ЖНАЕУ, 2019. – 416 с., с.87-88.

ДОДАТКИ